

Кононенко Наталія Вячеславівна ,

к. пед. н., викладач кафедри дошкільної педагогіки,

Кочкаренко Марина Анатоліївна

студентка факультету дошкільної педагогіки та психології,

ДЗ «Південноукраїнський національний

педагогічний університет імені К. Д. Ушинського,

вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса, Україна

ДОСВІД РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

На сучасному етапі розвитку вітчизняної системи освіти надзвичайно важливо сприяти виробленню у дітей уміння мислити критично. Про це наголошують багато науковців і вихователів-практиків. Вирішення цього завдання пов'язано з розробкою та впровадженням нових методичних прийомів, способів та технологій організації пізнавальної діяльності дітей дошкільного віку. Технологія розвитку критичного мислення, що передбачає розвиток здібностей і можливостей дитини, сьогодні стає однією з універсальних технологій, яка викликає інтерес педагогів, батьків і самих дітей.

Проблемі розвитку критичного мислення приділено увагу в дослідженнях багатьох учених. Серед учених, які розглядали цю проблему з філософської, психологічної та педагогічної точок зору - Б. Блум, Е. де Боно, Д. Дьюї, Р.Х. Джонсон, Д. Клустер, М. Ліпман, К. Меридіт, Д. Спіро, Дж. Стил, Ч. Темпл, Д. Халперн, П. Фрейре. В. Давидов, М. Поддяков та ін. Різні аспекти розвитку критичного мислення висвітлено у працях українських науковців І. Баранова, І. Бондарук, І. Сущенка, О. Пометун, С. Терно й інших авторів. Проте в цьому доробку бракує наукових досліджень, присвячених розвитку критичного мислення дітей дошкільного віку, адже саме цей вік закладає підвалини для його подальшого розвитку і удосконалення. Вміння аналізувати отриману інформацію, перевіряти її переосмислювати її, самостійно приймати рішення, мислити гнучко і

неупереджено, визначено одним із пріоритетних напрямів державної політики у розвитку дошкільної освіти [5, С. 96-97].

Аналіз наукових досліджень з проблеми критичного мислення як психолого-педагогічної категорії засвідчило різноманітність підходів до розуміння його сутті, складових та механізмів розвитку (О. Тягло, О. Пометун, К. Баханов, Т. Цигульська, М. Шеремет, І. Авдєєва, Л. Києнко-Романюк, Т. Хачумян та ін.). В основі різних підходів до критичного мислення зарубіжних і вітчизняних дослідників переважно знаходиться концепція рефлексивного мислення Дж. Д'юї, відповідно до якої мислення – це активний, наполегливий і уважний розгляд думки або форми знання з урахуванням підстав, на яких воно ґрунтується, та аналіз подальших висновків, до яких воно веде.

В педагогічному контексті критичне мислення здебільшого розглядається як здатність людини (дитини, учня, студента) аналізувати інформацію, застосовувати набуті знання як у стандартних, так і нестандартних умовах. Вчені наголошують, що критичне мислення – це мислення усвідомлене, самостійне, рефлексивне, цілеспрямоване, обґрунтоване, контрольоване та самоорганізоване. Порівнюючи критичне мислення з творчим, вони підкреслюють, що це мислення оцінює, відкрите, що не приймає стандартів і розвивається шляхом накладення нової інформації на життєвий особистий досвід. Саме в цьому дослідники вбачають відмінність критичного мислення від мислення творчого, яке не передбачає оцінювання, а передбачає продукування нових ідей і дуже часто виходять за рамки життєвого досвіду, зовнішніх норм і правил.

В нашому досвіді мета розвитку критичного мислення була спрямована на навчання дитини використанню методу дослідження в пізнанні через вміння ставити собі запитання і шукати на них відповіді. Завдання методики формування критичного мислення - спонукати дитину до самостійного навчання, пізнання, дослідження; навчання мислити самостійно, починаючи не з пошуку готових відповідей на запитання вихователя, а з постанови власних запитань і проблем. Як наслідок - це стимулювання дитини до

конструювання власних знань, які народжуються в процесі пізнавальної пошукової діяльності, а не привласнюються сформульованими іншими.

Накопичення досвіду розвитку у дітей дошкільного віку критичного мислення здійснювалось на базі дошкільного закладу № 99 м. Одеси. У роботі приймали участь 20 дітей старшої групи. Робота з розвитку у дітей навичок критичного мислення проводилась протягом 4 тижнів у 2021 року.

Основу навчання за використаною нами методикою складав зв'язок і опір на безпосередній життєвий досвід дітей. Предметно-змістовним матеріалом виступали завдання, рекомендовані чинними програмами з дошкільної освіти та методичними посібниками [2, С. 4-5].

Формування критичного мислення у дітей старшої групи було організовано у декілька етапів.

Перший етап – виклик, був пов'язаний з формуванням у дітей особистого інтересу для отримання нової інформації. Задля цього діти в процесі індивідуальної або групової роботи повинні були подумати та розповісти іншим, що вони знають з теми обговорення.

Другий етап – осмислення. В процесі цього етапу діти опрацьовували і усвідомлювали нову для них інформацію. Для цього вихователь спонукав дітей поділитись думками з приводу обговорюваної теми, сформулювати її розуміння, зв'язок з попередніми уявленнями або уявленнями інших дітей. На завершення цього етапу проводилось підсумовуюче групове обговорення та аналіз.

Третій етап - рефлексія: діти мали обміркувати те, що вони пізнали нового з обраної теми, як їх нові уявлення, нові поняття змінили їхні думки, бачення довкілля, власну поведінку.

Наведемо приклади з методики формування у дітей старшого дошкільного віку критичного мислення. Для етапу «Виклик» обговорення теми здійснювалось за послідовністю «Знаю - хочу дізнатись - пізнав». Спочатку дітям задавалися питання щодо обраної теми. Наприклад: тема «Види транспорту». Запитання для обговорення: Які види транспорту ви знаєте? Для чого вони потрібні? Яку роль в житті людства вони відіграють?

Чим відрізняються один від одного види транспорту? та інші. Наприкінці обговорення діти мали дати відповіді на такі запитання: Чого ви не знали? Чого дізнались сьогодні? Що дає вам нове знання, де його можна використати? Що б вам хотілося ще дізнатися? Як ми можемо про це дізнатись?

Другий приклад: «Прогнозування за ілюстрацією». На початку цього завдання дітям демонструється картинка. Вони мають висловити свої припущення щодо теми обговорення. В процесі обговорення вихователь може задавати питання: Як ви думаєте, що тут зображено? Що ви чули про це? Навіщо нам знати про це? Де це може бути нам в нагоді? На завершення використовуються запитання: Чого ви дізнались нового? Чого ви не знали? Як ваше нове знання пов'язано з тим, що вам вже було відомо? і т. інше.

Ще один варіант - метод «Асоціація». Діти мають висловити свої здогадки/асоціації про тему, завдання для вивчення теми, ціль вивчення цієї теми. Обговорення має відштовхуватися від якогось узагальнюючого слова, наприклад: «транспорт» (для теми «Види транспорту»).

Для етапу «Осмислення» обговорення теми здійснювалося за методом «Читання із позначками». Спочатку вихователь читав дітям казку із обраної теми. Наприклад: тема «Загартування». Вихователь роздав дітям позначки зі знаком «+» що вам відомо вже, зі знаком «-» що невідомо, зі знаком «!» що цікаво або неочікувано для вас та зі знаком «?» що незрозуміло або про що хотіли дізнатися більше. Після чого вихователь читав казку і діти впродовж читання піднімали певний знак в залежності від того що вони хотіли цим сказати. В процесі читання питання обговорювалися.

Другий приклад: «Ромашка Блума». На початку заняття вихователь чіпляє на дошку ромашку з пелюстками на кожному з якої є певне завдання. Вихователь задає питання дітям, а вони відповідають. Цей метод на перевірку того, що діти запам'ятали з обраної теми. Наприклад: тема «Види транспорту». Запитання для обговорення: Що ми з вами вивчали? Де він використовується? Де можна його зустріти? Тобто ти сказав, що його можна зустріти у різних місцях? Чому цей вид транспорту цікавий? Яка головна

мета того чи іншого транспорту? Наскільки цінним для нас є транспорт? Як би ви визначили слово «транспорт»? Наприкінці діти узагальнюють все те, що вони запам'ятали.

Для етапу «Рефлексія» обговорення теми здійснювалося за методом «Синквейн». Вихователь за обраної теми, наприклад, «Види транспорту» читає дітям синквейн без першої строки і діти мають відгадати це слово. Після чого вихователь пропонує дітям скласти свій «Синквейн», при цьому він пояснює як його складати. 1 рядок – це назва предмету або об'єкту. 2 рядок – який він буває. 3 рядок – що він робить. 4 рядок – що можна сказати про цей об'єкт або предмет. 5 рядок – це узагальнення одним словом того, що сказали вище, такий коротенький висновок. Приклад:

Потяг
Великий, швидкий
Їде, гудить, рухається
Перевозить людей на далекі відстані
Транспорт

Другий приклад «Кластер». Наприклад тема «Види транспорту». Вихователь пропонує дітям слово «транспорт» і вони кажуть все що відноситься до цього слова. Після чого вся ця інформація з дітьми групується, класифікується, категоризується та оформлюється графічно у певну схему. Приклад:

Отже, розвиток критичного мислення дає дітям можливість міркувати, класифікувати, оцінювати, критично аналізувати інформацію, робити висновки. Також сприяє формуванню комунікативних навичок, активності в освітній діяльності та у повсякденному житті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волошенюк О. В., Іванова В. Ф., Дегтярьова Г. А. Медіаграмотність і критичне мислення в закладі дошкільної освіти: Навч.-метод. посіб. Київ : АУП, ЦВП, 2020. 79 с.

2. Піроженко Т. О., Гавриш Н. В., Панасюк Т. В., Рогозянський О. С., Хартман О. Ю., Шевчук А. С. Освітня програма «Впевнений старт» для дітей старшого дошкільного віку. Київ : Укр. акад. дитинства, 2017. 80 с.

3. Плохій З. П. Малятко програма виховання дітей дошкільного віку. Київ : Акад. пед. наук України, 2001. 284 с.

4. Пометун О. І., Сущенко І. М. Навчаємо мислити критично : Посіб. для вчителів. Дніпропетровськ : Ліра, 2016. 144 с.

5. Семеняко Юлія Борисівна. Критичне мислення як базова компетенція дитини дошкільного віку. Збірник наукових праць. 2020. Т. 2, № 4. С. 96–100.

6. Степанова Наталія Михайлівна. Розвиток критичного мислення дітей старшого дошкільного віку в грі. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького*. 2019. Т. 24, № 3. С. 269–273.

7. Терно С.О. Критичне мислення – сучасний вимір суспільствознавчої освіти. Запоріжжя. Просвіта, 2009. 268 с.